

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

**МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
У СУЧАСНОМУ
СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ**

*(25-літній творчий внесок факультету мистецтв
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка)*

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією
Водяного Б. О., Смоляка О. С., Стельмащука З. М.

Тернопіль
2018

УДК 7.091-028.42
ББК 85
М 656

*Рекомендовано до друку вченою радою
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Протокол №9 від 16.05.2018 року*

Рецензенти:

Круль П. Ф. – доктор мистецтвознавства, професор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, академік Академії наук вищої освіти України

Зінків І. Я. – доктор мистецтвознавства, професор кафедри теорії музики Львівської музичної академії ім. М. В. Лисенка

Чайка В. М. – доктор педагогічних наук, професор Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка

Мистецька діяльність у сучасному соціокультурному просторі (25-літній творчий внесок факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка): колективна монографія / за заг. ред. Б. О. Водяного, О. С. Смоляка, З. М. Стельмашука. – Тернопіль: Факультет мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, 2018. – 440 с.

ISBN 978-617-595-089-2

У монографії розглянуто творчий доробок колективу факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, висвітлено питання теорії, практики та перспективи розвитку художньої творчості на сучасному етапі, виявлено загальні підходи до організації мистецької діяльності в контексті історії становлення факультету мистецтв.

Розкрито форми мистецької творчості факультету мистецтв серед яких: концертна діяльність художніх колективів факультетського та університетського рівнів, організація і проведення фестивалів-конкурсів, культурно-просвітницька творчість викладачів та студентів факультету мистецтв у музичному, театральному, образотворчому та дизайнерському напрямках, та мистецька діяльність окремих персоналій.

Видання адресоване викладачам та студентам вищих навчальних мистецьких закладів та усім тим, хто займається мистецькою діяльністю.

ISBN 978-617-595-089-2

© Факультет мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка

3.1.1. Фестивально-конкурсна діяльність бандуристів Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (Євгенєва М. В.)	238
3.1.2. Студентський фестиваль-конкурс «Окрилені піснею»: історія та сьогодення (Буркацька О. Я.)	251
3.2. Концертно-просвітницька діяльність музично-виконавських класів викладачів факультету мистецтв	266
3.2.1. Творчі колективи та солісти-виконавці класів баяну і гітари (Баньковський А. М.)	266
3.2.2. Концертно-просвітницька та конкурсно-фестивальна діяльність випускників фортепіанних класів (Гринчук І. П., Проців Л. Й.)	274
3.2.3. Концертно-просвітницька діяльність випускників класу струнно-смичкових інструментів (Михайлюк О. О.)	303
3.2.4. Концертна та просвітницька діяльність студентів-бандуристів ТНПУ ім. В. Гнатюка (Губ'як Л. В.)	303
3.2.5. Творча діяльність диригентського класу Євгена Гунька (Канюка А. Г., Проців Л. Й.)	315
3.2.6. Культурно-просвітницька і педагогічна діяльність Володимира Семчишина (Ороновська Л. Д.)	322
3.2.7. Ігор Пронь – сподвижник культурно-мистецького життя Тернопільщини (Пронь Н. І.)	330

3.2.6. Культурно-просвітницька і педагогічна діяльність Володимира Семчишина

Творчий шлях і педагогічна діяльність відомих митців краю є доброю основою для формування нового покоління педагогів-музикантів, а перенесення набутої мистецько-концертної практики у виміри педагогічної науки, створює унікальний синтез на ґрунті авторитету, митця і його професійних здобутків в різних галузях музичного мистецтва.

В процесі дослідження музичного життя Тернопільщини неможливо не відзначити культурно-мистецьку та освітньо-педагогічну діяльність заслуженого працівника культури України, колишнього доцента кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва, а також її завідувача (1997–2009 рр.), художнього керівника і диригента «Симфоджаз оркестру» обласної філармонії, науковця, педагога, аранжувальника Володимира Семчишина.

Різноманітні напрямки його діяльності свідчили про його високу творчу активність не лише в сфері культури, але й мистецької освіти. Наукова і педагогічна діяльність митця сприяла висококваліфікованій диригентській підготовці студентів факультету мистецтв ТНПУ ім. В. Гнатюка – майбутніх вчителів музичного мистецтва, хорових та симфонічних диригентів.

Володимир Семчишин народився у 1949 році у м. Караганда, Казахської РСР. У 1951 році з сім'єю переїхав у с. Колиндяни, Чортківського району, Тернопільської області, де навчався у загальноосвітній сільській школі і, водночас, Чортківській музичній школі по класу скрипки. Закінчивши музично-педагогічний факультет Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, отримав кваліфікацію вчителя музики

середньої школи, викладача педагогічного училища по класу скрипки та хорового диригування.

Одразу після закінчення вищого навчального закладу починається майже двадцятилітня педагогічна діяльність В. Семчишина у Червоноградській музичній школі, що на Львівщині. В цьому навчальному закладі він керує ансамблем скрипалів, фольклорним колективом, симфонічним оркестром. За цей період він виховав більше 100 учнів-скрипалів, які продовжили навчання в середніх спеціальних та вищих музичних навчальних закладах, а після закінчення працюють в різних музичних закладах України та за її межами. В період з 1976 по 1991 рік керував естрадно-симфонічним оркестром, який одержав звання «народний» і був лауреатом і переможцем різних обласних та всеукраїнських конкурсів. З концертними гастрольними виступами побував у Польщі, Білорусі, м. Києві, та у більшості областей України.

На запрошення Тернопільського обласного управління культури та міськвиконкому для організації симфонічно-джазового оркестру В. Семчишин переїхав у м. Тернопіль, де був призначений на посаду директора Палацу культури «Березіль» ім. Л. Курбаса.

У 1991 році, з метою підвищення освітнього рівня та диригентської майстерності В. Семчишин вступив на диригентський факультет Львівської державної консерваторії імені Миколи Лисенка, який закінчив у 1995 році і отримав спеціальність диригента хору, викладача диригентсько-хорових дисциплін. З часу мистецької діяльності при Палаці культури «Березіль» ім. Л. Курбаса розпочинається активна концертна діяльність В. Семчишина, як диригента естрадно-симфонічного оркестру.

Симфонічно-джазова музика – це новий виконавський стиль того часу, який потребував виховання розуміння

глядацькою аудиторією особливостей жанрово-стильової палітри музичних творів. Вже з початку діяльності оркестру з'явилися певні труднощі, щодо підбору музикантів – оркестрантів та репертуару.

«Виконувати естрадно-симфонічну музику нам було нелегко. В Україні жоден вищий чи середній спеціальний навчальний заклад не давав професійної естрадної, не говорячи вже про джазову, освіти. Музикантів вчили грати лише класичну музику. Але для сприйняття камерної музики потрібен і певний глядач – підготовлений, з музичною освітою, знаннями, досвідом. Тому наш колектив вирішив грати не лише симфонічну музику, важку для сприйняття, але й аранжовані естрадно-симфонічні, популярні твори», – згадував Володимир Семчишин [41].

Ініціатором створення оркестру естрадної та симфонічної музики були обласне управління культури і міськвиконком. Естрадно-симфонічний оркестр створений 18 грудня 1991 року наказом від 05.12.1991 року №160 обласного управління культури при обласному науково-методичному центрі народної творчості на базі Палацу культури «Березіль» м. Тернополя.

Перший публічний виступ естрадно-симфонічного оркестру відбувся 26 лютого 1992 року в концертній програмі приуроченій 105-ій річниці з дня народження видатного актора та режисера Л. Курбаса. Репертуарний доробок оркестру в той час складав більше 50 творів, а колектив дав більше 45 концертів. Проте, у зв'язку з припиненням фінансування колективу з міського бюджету, зупинилася і творча діяльність колективу. А 1 травня 1996 року його було реорганізовано у професійний колектив обласної філармонії, який отримав назву «Симфо-джаз оркестр» [42].

З цього часу починається активна концертна діяльність творчого колективу. Протягом восьми років роботи в обласній філармонії колектив дав більше 200 концертів, а його

робочий репертуар становив близько 250 інструментальних та вольних творів. Незмінним диригентом цього колективу був В. Семчишин, який зміг згуртувати музикантів після нелегких часів фінансової кризи колективу. Саме завдяки активній творчій позиції В. Семчишина, колектив отримав нове життя і зміг утвердитись в професійному оркестровому мистецтві краю. Про це свідчить те, що колектив неодноразово був лауреатом багатьох конкурсів, фестивалів, постійним учасником радіо та телевізійних передач. За часи активної концертної діяльності оркестру було записано численні аудіо та відеокасети, компакт-диски. У листопаді 2000 року оркестр представляв Тернопілля на творчому звіті у м. Київ і за підсумками діяльності творчих колективів був визнаний кращим професійним колективом області.

Цікавою сторінкою творчої біографії колективу є закордонні гастрольні поїздки, де оркестр активно співпрацював з багатьма зарубіжними виконавцями. У грудні 2000 року «Симфо-джаз оркестр» у творчій співпраці з камерним хором філармонії під керівництвом Св'ятослава Дунця побував на гастролях у м. Антверпені (Бельгія), де виконував сольну програму з відомим гітаристом Фернандо Гонзалесом, співачкою Даною Вінер, солістом Бенні Брюггеманом. Високий професіоналізм колективу був гідно оцінений закордонною бельгійською публікою і тим самим колектив став популяризатором української музики за кордоном.

За час творчої діяльності колектив підготував ряд сольних програм: «Ритми планети», «Смак меду», «Ретро», «Калейдоскоп», «Осінні настрої». Оркестр співпрацював з багатьма солістами: заслуженими артистами України Я. Лемішкою, О. Марцінківським, Л. Ізотовою, О. Пекун, Б. Репкою, лауреатами конкурсів: Л. Корженівським, Л. Чермаком, А. Ломейко, А. Онуфрійчук, Н. Бурмас та багато інших.

За весь період своєї діяльності творчий доробок В. Семчишина склав більше 800 аранжувань для оркестру, хору, різноманітних вокальних та інструментальних ансамблів.

«Найбільше люблю вбирати пісню у розкішний одяг, тобто аранжувати», – говорив Володимир Франкович [6]. Такий підхід до підбору репертуару для «Симфо-джаз оркестру» надав йому неабиякої популярності і індивідуального стилю. Саме завдяки оригінальному репертуару і манері виконання колективів, у той час, набув широкої популярності на Тернопіллі.

З 1998 року В. Семчишин стає регентом мішаного хору «Глорія» церкви св. ап. Петра, Чину Братів Менших (Чину св. Франциска) УГКЦ. Адаптовуючи оригінальні галицькі церковні наспіви для мішаного хорового викладу, він написав близько 100-та гармонізацій для цього хору. В. Семчишин створює та видає збірники – «Церковні пісні» де гармонізує самуїлкові наспіви Божественної Літургії св. о. Іоана Златоустого, різних наспівів церковних Чинів і потреб.

Окремої уваги заслуговує наукова робота В. Семчишина. За час роботи на факультеті мистецтв він розробляв навчальні плани та робочі програми з диригування, вокалу, хорового аранжування. Готував методичні рекомендації до проведення лекційних та практичних занять, керував написанням дипломних та магістерських робіт студентів, брав активну участь у науково-практичних конференціях, був керівником методичного семінару викладачів кафедри, організатором щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Духовна музика в контексті сучасного хорового виконавства» (м. Кременець). В рамках святкування знаменних дат та проведення мистецьких імпрез в стінах університету В. Семчишин був незмінним членом художньої ради та учасником організаційного комітету факультету. За

період роботи на факультеті мистецтв В. Семчишином опубліковано більше ніж 20 наукових та науково-методичних праць. Сфера наукових інтересів – духовна музика, актуальні проблеми диригентської освіти.

Активна педагогічна діяльність В. Семчишина розпочалась з 1995 р., коли він став працювати старшим викладачем Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Вже через два роки, в період з 1997 по 2009 очолював кафедру вокально-хорових дисциплін. Майже чотири роки керував жіночим хором факультету, викладав навчальні курси «Хорове аранжування», «Диригування».

Більше двадцяти років В. Семчишин викладав диригування в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. За цей період він виховав велику кількість диригентів, які плідно працюють сьогодні, на ниві хорового мистецтва краю, та поза його межами.

Диригентська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва була для нього пріоритетним завданням і складала основу його педагогічної діяльності. Випускники В. Семчишина працюють художніми керівниками і диригентами шкільних хорів, церковних хорів, хорових колективів вищих навчальних закладів. З студентами освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» В. Семчишин готував сольні концертні програми, які є обов'язковою умовою здобуття додаткової спеціалізації «Викладач хорового диригування». Систематична і цілеспрямована підготовка студентів реалізується за допомогою використання найрізноманітніших методів і форм роботи, що сприяє кращому формуванню у майбутніх фахівців диригентських навичок. У зв'язку з особливостями підготовки студентів за напрямом «Музичне мистецтво» в педагогічних вищих навчальних закладах, та основних

завдань, які реалізують мету цієї підготовки В. Семчишин у співавторстві з викладачами кафедри брав участь у підготовці навчальних програм курсів «Диригування» та «Вокально-хорова підготовка». Реалізуючи основні завдання навчальної програми, він використовував інтегративний компонент навчання, прагнув, навчити студента вміти комплексно застосовувати набуті ним знання з суміжних навчальних дисциплін.

В. Семчишин був – диригентом-практиком. Його творча диригентська діяльність з оркестровими та хоровими колективами активно сприяла кваліфікованій підготовці майбутніх диригентів. Практичний досвід, здобутий Володимиром Франковичем під час концертної діяльності передавався студентам, орієнтуючи їх на практичне диригування «живим» хором чи оркестром. Такий підхід до підготовки студентів, складав суть авторського методу В. Семчишина. Він був справжнім – вчителем-майстром. Йому було властиве особливе педагогічне чуття, за допомогою якого він міг знайти індивідуальний підхід до кожного студента. Глибоке розуміння внутрішніх психологічних процесів своїх студентів сприяло правильному підбору репертуару та розвитку окремих диригентських навичок кожного зокрема.

Важливого значення Володимир Франкович надавав аналізу хорової партитури – скрупульозному вивченню музично-теоретичних, художньо-виконавських особливостей хорових творів, в контексті жанрово-стильових характеристик. За роки навчання диригування у нього сформувався сталий навчальний репертуар, за допомогою якого можна розвинути всі види диригентської техніки. В останні роки у класі В. Семчишина навчається близько 20 студентів стаціонарної та заочної форм навчання. Кожен студент його класу відзначає високий професіоналізм свого вчителя, його велику самовіддачу і особливу гармонію

відносин. Така творча співпраця вчителя і учня мала чудовий результат: за підсумками семестрових екзаменів освітньо-кваліфікаційного «Бакалавр» та за підсумками державної підсумкової атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» та «Магістр» учні Володимира Франковича показували відмінні результати навчання.

У 2018 році Володимир Семчишин – відійшов у вічність.

Для колег і друзів, він завжди залишиться справжнім музичним інтелектом, мистецькі надбання якого можливо не надто епохальні, але настільки значимі, що без них не можливе музичне життя Тернопільського краю.

Самовідданість улюбленій професії виражалася у кількох рядках з інтерв'ю, записаного кореспондентом обласної газети Т. Бойко: «Усе моє життя минає в нотах. Я ловлю себе на думці, що постійно пишу ноти. Я просто люблю те, що приносить мені радість. А вже потім стає приємно від того, що ці почуття передаються і глядачам...» [41].

Отже, постать Володимира Семчишина займає важливе місце в процесі розвитку та становлення культури та мистецької освіти на Тернопіллі. Його диригентська діяльність активізувала культурно-просвітницьке життя краю та стала добрим ґрунтом для формування нового покоління музикантів. Багатогранність творчої особистості В. Семчишина виражає різносторонність його мистецьких і наукових інтересів.

В основі педагогічної роботи митця на факультеті мистецтв ТНПУ імені Володимира Гнатюка лежить цілеспрямована диригентська підготовка студентів в контексті професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Ансамбль бандуристів ТНПУ імені Володимира Гнатюка побували на «SECOND WORLD MUSIC WEEK» в Китаї. URL: <http://tnpu.edu.ua/news/1630/>.
2. Баньковський А. Вокально-інструментальні ансамблі як навчальні осередки (на прикладі ТНПУ ім. В. Гнатюка). Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів. Вінниця: ТОВ «Нілан», 2015. С. 52-55.
3. Баньковський А., Лемішка Я. Тернопільська обласна філармонія як осередок культурного життя регіону (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). Молодь і ринок. 2017. № 6 (149). С. 99–103.
4. Бойко Т. Якщо не співаємо, день видається нецікавим. Свобода. 2003. №9 (1621). С. 4.
5. Бурбан М. Українські хори та диригенти: монографія. Дрогобич : Посвіт, 2007. – 668 с.
6. Вербицька Т. Одна до музики любов (маестро з обласної філармонії В. Семчишину – 50). Вільне життя. 1999. 1 трав.
7. Вербицька Т. Чотири голоси злилися воедино. Вільне життя. 1999. 5 червня. С. 4.
8. Виспінський І. «Срібні струни» бандури – з посвятою. Фестиваль-конкурс. Свобода. 2006. № 35 (2037). С. 6.
9. Вітер В. Симфоджаз-оркестр відзначив ювілей. Вільне життя. 2002. 6 квіт. С. 4.
10. Гринчук І. До проблеми опанування навчально-виконавським репертуаром (на прикладі творчості Богдани Фільц). Молодь і ринок. 2008. № 2 (37). С. 20–24.

11. Гринчук І. Роль родини Барвінських у діяльності Тернопільської «Просвіти». Василь Барвінський і сучасна музична культура: збірник наукових праць / упор. В. Грабовський, Л. Філоненко, Л. Німилович. Дрогобич: Посвіт, 2012. С. 89–99.
12. Гринчук І., Бурська О. Проблеми музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу: навч.-метод. посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 224 с.
13. Гринчук І., Горбач О. До проблеми оновлення навчального репертуару фортепіанними творами українських композиторів. Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця: ТОВ «Нілан», 2015. С. 16–20.
14. Губ'як Д. В. Грай, «Кобзарю». Наукове видання: монографія / відп. ред. Т.М. Баран. Львів: «ТеРус», 2010. 280 с.+ 12 с. іл.
15. Губ'як Д. В. Кобзарство Тернопільщини: соціокультурний аспект. Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. Івано-Франківськ, 2014. Випуск 2829. Ч. 2. С. 151–156.
16. Губ'як Д. В. Ой есть в лісі калина. Аранжування для ансамблів бандуристів. Львів: «ТеРус», 2009. 12 с.
17. Кашкадамова Н. Виконавська інтерпретація у фортепіанному мистецтві ХХ сторіччя: підручник. – Львів: КІНПАТРИ ЛТД, 2014. 344 с.
18. Кобзарство Тернопілля. Вісник Тернопільського обласного осередку Національної спілки кобзарів України. Спецвипуск. Тернопіль, 2006. 4 с.
19. Любка Колесса, українська піаністка: Статті та матеріали / ред.-упор.: Н. Кашкадамова, В. Бобицька. Львів: Літопис, 2011. 460 с.

20. М'ясков К. О. Концертіно №3 для бандури з оркестром (клавір): ноти / упоряд. та метод, рекоменд. Д. Губ'як. Львів: «ТеРус», 2009. 24 с.
21. Масол Л., Гринчук І. Фортепіано (1–12 класи). Програми з профільних предметів для спеціалізованих шкіл музичного профілю / упор. О. В. Корнілова, О. В. Гайдамака. Х.: Вид-во «Ранок», 2009. С. 75–112.
22. Михайлюк О. Твори композиторів Тернопілля ХХ – початку ХХІ століття в класі основного музичного інструмента (скрипка). Стратегії підвищення якості мистецької освіти в контексті змін сучасного соціокультурного простору. матеріали і тези І міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 13–14 жовтня 2017 р.). Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2017. С. 22–26.
23. Музична Тернопільщина: бібліографічний покажчик / уклад. В. Я. Миськів, вступ. ст. О. С. Смоляк, ред. Г. Й. Жовтко. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 288 с.
24. На музичних меридіанах. Тернопільському музичному училищу ім. Соломії Крушельницької – 50 / ред. М. Ониськів, упор. М. Подкович. Тернопіль: Джура, 2008. 120 с.
25. Ніколайчук Г. Браво, «Акорде!». Вільне життя. 2017. № 43 (15883). С.5.
26. Перший обласний фестиваль – конкурс кобзарського мистецтва «Кобза», присвячений 191-й річниці від Дня народження Т. Г. Шевченка: буклет. Тернопіль, 2005. 32 с.
27. Приватний архів Баньковського А. / Архів неупорядкований.
28. Приватний архів Буркацької О. / Архів неупорядкований.
29. Приватний архів Гринчук І. / Архів неупорядкований.
30. Приватний архів Губ'яка Д. / Архів неупорядкований.

31. Приватний архів Канюки А. / Архів неупорядкований.
32. Приватний архів Михайлюк / Архів неупорядкований.
33. Приватний архів Проня І.І. / Архів неупорядкований.
34. Приватний архів Проців Л. / Архів неупорядкований.
35. Пронь Ігор Іванович / Б. Петраш // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2009. Т. 4. С. 679.
36. Проців Л. Історія музичної педагогіки в Україні: навч. посіб. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2013. 230 с.
37. Проців Л. Педагогічні засади Василя Барвінського. Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури: статті та матеріали / редактор-упорядник О. Смоляк. Тернопіль: Астон, 2003. С. 98–103.
38. Проців Л. Становлення фахової музичної педагогіки в Галичині. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2001. № 2. С. 32–37.
39. Родько О. Народження колективу-особистості. Свобода. 2003. №8. (1620). С. 5.
40. Семчишин В. «Усе мое життя минає в нотах»: розмова із керівником симфоджаз-оркестру. Свобода. 2002. 26 березня.
41. Симфоджаз-оркестр: Творча біографія (1992–2002). Тернопіль, 2002. 8 с.
42. Смоляк О. Микола Миколайович Шамлі. Творчий портрет. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. 100 с.
43. Стельмащук З. М. Творча діяльність народно-інструментальних оркестрових колективів Тернопільщини II половини ХХ – початку ХХІ ст. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство.

- За ред. О. С. Смоляка. Тернопіль. Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. №2. С. 55–56.
44. Фортепіанні твори М. Вериківського: навч.-метод. посіб. / упоряд.: І. Гринчук, О. Горбач. Тернопіль: Астон, 2016. 106 с. (12 іл.).
45. Фортепіанні твори українських композиторів: навч. посіб. / упоряд.: І. Гринчук, О. Горбач. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. 132 с.
46. Чарівні струни та голоси з України ансамблю бандуристів з ТНПУ ім. В. Гнатюка зривали бурні аплодисменти та овації у Франції. URL: http://tnpu.edu.ua/news/1250/?clear_cache=Y.
47. Чубата Д. Коли пісня виходить у люди. Вільне життя. 2014. №49. (15577). С. 5.
48. Шпак В. І. Пішов у вічність музикант // Alma mater в іменах... Кременець : Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Т. Шевченка, 2015. Кн. 3. С. 44–53.